

Kulturna interakcija i kulturni idenitet

(Mogući novi pristupi istraživanjima

usmjerenim prema simpozijima Nijemci

i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu)

Dosadašnja istraživanja, analize i informacije usmjerene prema simpozijima Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu bili su usmjereni prvenstveno na:

1. doprinos pojedinaca (ili skupina) njemačkog/austrijskog porijekla ili pripadnosti tematskom okviru označenom kao Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu,
2. ukazivanje i utvrđivanje dometa takvih utjecaja,
3. istraživanje i analizu relevantne faktografije, posebno one koja se odnosi na sudbine Podunavskih Švaba i drugih Nijemaca/Austrijanaca na ovim prostorima,
4. te u cjelini, na revalorizaciju povijesnih istina koje se nalaze unutar zadanih tematskih određenja.

Proučavanje doprinosa Nijemaca i Austrijanaca, te sustavno objavljivanje rezultata tog proučavanja, afirmiralo je konstruktivnost povijesnih veza koje su postojale na ovom dijelu europskog prostora, ali indirektno i prava sljednika tih doprinosa na njihovo čuvanje, kao i ugrađivanje u temelje vlastitog identiteta. Naravno da domet tih utjecaja nije time iscrpljen, ne samo zato što je taj domet u pravilu dalekosežniji nego što se na prvi pogled to može činiti -- nego i zato što u pravilu, prije ili kasnije, domet "stranih" utjecaja, civilizacijskih ili samo kulturnih, biva nužno umanjen i prešućen na račun afirmacije partikularnog nacionalnog identiteta, ili, ako idemo u tom pravcu korak dalje, nacionalnih mitova.

Analiza i istraživanje relevantne faktografije sudbine Podunavskih Švaba i drugih Nijemaca i Austrijanaca na ovim prostorima također se suočava s mitovima, kao što je mnogim konkretnim primjerima, znanstvenim i kulturološkim radovima objavljenim u okvirima o kojima je riječ -- nedvojbeno pokazano. Mit o izjednačavanju svih Nijemaca (pa i Austrijanaca) s nacizmom, mit o kolektivnoj krivici bio je jedan od prvih koje je valjalo demaskirati i detronizirati. Mitologiju europske i izvanoeuropske tradicionalne germanofobije, koja i danas ima svoje predstavnike i zagovornike, također treba poštenom i bespoštednom analizom razgoliti u njenoj besmislenosti. Među mitovima koje je valjalo suočiti s realnošću i poništiti takvom konfrontacijom svakako je i plamen revanšizma, koji još uvijek ponegdje tinja, nanoseći štetu i njemačkom i austrijskom kulturnom i nacionalnom

V DG JAHRBUCH 2005

305

biću, kako izvana, dajući argumente germanofobima, tako i iznutra, ograničavajući slobodu osjećanja i mišljenja, pothranjujući onaj osjećaj krivice koji su mnogi osjećali kao dio svoje pripadnosti ili nasljeđa.

Revalorizacija povijesnih istina nadovezuje se na upravo spomenute analize i istraživanja, pokušavajući namjerno i nenamjerno zamučene slike povijesti, događaja i ličnosti, prikazati onoliko objektivno koliko je uopće moguće, ali svakako *sine ira et studio*. Unutar demitologizacije pojedinačnih povijesnih fenomena, ali i povijesti ovih prostora u cjelini, nije beznačajno ni stvaranje svijesti o zajedničkom srednjoeuropskom civilizacijskom i kulturnom prostoru, koja nadilazi državne i nacionalne granice, kao i političke i njima srodne (primjerice, ideološke) podjele.

Na to se pak nadovezuje i sljedeće: S gledišta boljeg razumijevanja pojedinih civilizacijskih i kulturnih fenomena, vrlo su značajna i ona istraživanja koja u većoj ili manjoj mjeri mogu bitno biti označena kao oblast komparatistike. Stare fasade gradskih jezgri, primjerice Zagreba ili Osijeka, često neodoljivo podsjećaju na fasade zgrada na ulicama nedalekih austrijskih i nešto udaljenijih njemačkih gradova. Potpisi arhitekata na graditeljskim ostvarenjima trajne vrijednosti, autorstvo kipova koji su opći civilizacijski simboli svjetonazora ovih prostora -- kao što je primjerice Fernkornov sveti Juraj koji ubija zmaja -- ili čak nacionalnih simbola u užem smislu -- kao što je primjerice također Fernkornov Ban Jelačić, mogu se proučavati kao konkretni primjeri puno širih konkretnih utjecaja. Bilo bi apsurdno vjerovati da su se ti utjecaji ograničavali samo na arhitekturu, ili

kiparstvo, ili pak likovnu umjetnost u cjelini. Područje istraživanja komparatistike, odnosno utjecaja koji još uvijek spadaju u okvire zadane tematskom odrednicom Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu, svakako može naći plodno tlo i u oblasti fenomena koji se smatraju izrazito nacionalnim hrvatskim, kao što je hrvatski preporod, koji je zbog niza okolnosti nazivan i ilirizmom.

Na toj liniji štošta je već temeljito i konstruktivno istraženo, ali mnogo toga traži daljnja istraživanja, pa i ono o čemu se prividno gotovo sve zna -- kao što je slučaj, recimo, s ulogom Josipa Jurja Strossmayera u unapređenju hrvatske kulture ili artikulanju svojevrsnog kulturnog južnoslavenstva; ili povijesnim, civilizacijskim i drugim ulogama nekih drugih iliraca, ne slučajno austrijskog porijekla -- daje mogućnosti za dosizanje novih spoznaja.

Dosadašnja istraživanja u okvirima određenim oznakom Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu, odnosno neporecivi rezultati tih istraživanja pružaju solidan temelj da se u tim okvirima pođe i korak dalje. Taj korak dalje vodi, uvjetno rečeno, prema sintezama, odnosno viđenjema u kojima se već promatrani fenomeni, ili neki koji još nisu dotaknuti, mogu potpunije razumjeti u višesmjernoj i višeslojnoj interakciji.

Već duže vrijeme u svijetu se niz civilizacijskih i kulturnih fenomena pokušava vidjeti jasnije upravo kroz takvu prizmu, odnosno uzimanje u obzir onih faktora koji se u partikulariziranom, izoliranom proučavanju istih tih fenomena previđaju

306
VDG JAHRBUCH 2005

ili izostavljaju. Čini mi se da je posebno u oblasti modernog kazališta jasno definiran trend valoriziranja odnosa koji se označavaju kao interkulturalnost, bikulturalnost i multikulturalnost, pa i nekim sličnim pojmovima koji ukazuju na različite mjere, vrste i pravce kulturne interakcije.

Za potpunije i novo razumijevanje dijela relevantnih problema koje a priori obuvaća okvir Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu valjalo bi se također više usmjeriti i na pitanja sinteze, trendova, odnosno upravo navedena pitanja interakcije, što nas vodi u pravcu definiranja i proučavanja konkretnog bikulturalizma, multikulturalizma i interkulturalizma.

Interkulturalizam se može shvatiti kao preuzimanje kulturnih vrijednosti i druge nacionalne ili etničke kulture, odnosno civilizacije. Dakle, tu je veza sa spomenutom komparatistikom nesumnjiva; nesumnjiva je dimenzija proučavanja utjecaja. Ali interkulturalizam podrazumijeva i spontano preuzimanje utjecaja, i nametanje utjecaja, ali čak i prigrabljivanje karakteristika druge sredine, i gotovo podjarmljivanje takvih karakteristika svojim potrebama. Konkretna teatrološka istraživanja koja su unekoliko oslonac ili bar ilustracija razmišljanjima koja ovdje iznosim, daju puno argumenata za svaki od naprijed navedenih stupnjeva interakcije (vidi, primjerice, zbornik THE INTERCULTURAL PERFORMANCE READER, edited by Patrice Pavis, London/New York, 1996). Interkulturalizam kao polazište, shvaćen, dakle, višesmjerno i višeslojno, mogao bi inspirirati inovativnije istraživanje koje bi, primjerice, na nov način obuhvatilo i rasvijetlilo niz konkretnih kulturoloških tema, od funkcioniranja i utjecaja njemačkog kazališta u Zagrebu na stvaranje hrvatskog nacionalnog kazališta (da ostanem u sferi koju sam ovdje označio kao posebno ilustrativnu), preko spomenutog ispreplitanja, kolizija i konfrontiranja ilirizma s njemačkim jezikom i kulturom, do pojave pisaca koji u Njemačkoj, zbog donaušvapskog porijekla, pišu hrvatski, ili američkih Podunavskih Švaba koji uz pripadnost njemačkoj i američkoj kulturi međusobno razgovaraju ponekad i hrvatski. Ilustracije radi, spomenut ću ovdje da je prva ilirska književnica Dragojla Jarnevićeva, naučivši hrvatski, samu sebe vrlo nespretno prevodila s njemačkog; njezini tekstovi, i hrvatski i njemački, vjerojatno su pravi rudnik za istraživanje fenomena interkulturalnosti u sasvim konkretnim okvirima.

Ali pitanje interakcije ne iscrpljuje se samo obrascima koje pokušavaju sugerirati ili ilustrirati navedeni primjeri. Malo distanciraniji, ali srodan primjer, može pokazati kamo sve može voditi tako inspirirano i usmjereno istraživanje. Primjer se odnosi na paralelnu egzistenciju -- ovdje namjerno i vrlo pažljivo izbjegavam riječ koegzistenciju -- njemačke i češke kulture u Pragu. Za vrijeme austrijske vlasti nad Češkom, u Pragu je postojalo i njemačko i češko sveučilište,

izlazile su i njemačke i češke novine, izdavale su se i pisale i njemačke i češke knjige, postojali su njemački i češki nogometni klubovi... Takvo stanje paralelne egzistencije dviju kultura trajalo je, s različitim intenzitetom, naravno, sve do kraja Drugog svjetskog rata, poraza nacizma i progona Sudetskih i drugih Nijemaca iz Češke. Po mnogim svjedočenjima te su dvije kulture živjele sasvim zasebnim životima. Ali, također po mnogim svjedočenjima, njihovi su neki pripadnici i

307
VDG JAHRBUCH 2005

međusobno komunicirali i nerijetko bili bikulturalni, bar u tom smislu što su govorili oba jezika. Interakcije do kojih je ondje dolazilo, do danas nisu ni potpuno razjašnjene niti potpuno definirane, iako je nesumnjivo da je, primjerice, opus Franza Kafke, Židova koji je u Pragu pisao njemački, a govorio češki, razumljiviji ako se promatra kao djelo podjednako njemačkog koliko i češkog pisca. Naravno da se takav oblik interakcije ne može jednostavno preslikati na konkretne hrvatske relacije, ali je upravo u svojoj apstraktnosti, a slikovitosti, vrlo poticajan za proučavanje srodnih fenomena na našim prostorima. Valja ovdje dodati da interkulturalizam, kao već usvojeni termin, ne podrazumijeva samo preuzimanje iz jedne ili više kultura, nego prodrazumijeva i **posredovanje** među kulturama, dakle i **interpretaciju** drugih kultura. Neka mi na ovom mjestu bude dozvoljeno navođenje sasvim osobnog primjera: Nije slučajno što sam ja, pripadnik i hrvatske i austrijsko-njemačke manjinske kulture u Hrvatskoj, i urednik, i interpretator, i propagator knjige *Odmazda (Die Vergeltung)*, romana njemačkog pisca koji literarno, ali i na temelju poznavanja stvari iz prve ruke -- a bez imalo revanšizma! -- opisuje stravična saveznička bombardiranja njemačkih civilnih ciljeva na kraju Drugog svjetskog rata.

Tu smo došli i do pojma bikulturalnosti ili bikulturalizma. Taj pojam označava pripadnost dvjema kulturama. On se vjerojatno može primijeniti na dobar dio donaušvapskog korpusa, posebno u dijelu prošlosti. To bi značilo pripadnost i donaušvapskoj kulturi i kulturi sredine, dakle -- hrvatskoj, mađarskoj, rumunjskoj ili drugoj. Takva pripadnost kao polazište može baciti novo svjetlo na niz konkretnih pitanja.

Na dio pripadnika donaušvapskog korpusa može se primijeniti i termin multikulturalizma, koji bi označavao pripadnost, recimo, hrvatskoj, donaušvapskoj, ali i njemačkoj i austrijskoj kulturi. Ne treba zaboraviti, naime, činjenicu da su se neki pripadnici donaušvapskog entiteta školovali u zemljama s većinskom kulturom njemačkog jezika, a mnogi bar uz pomoć knjiga koje su dolazile iz tih sredina.

Zalažući se za primjenu istraživanja koje će voditi računa, ili imati kao polazište, različite aspekte kulturne interakcije, želio bih na ovom mjestu citirati fizičara i filozofa Nielsa Bohra, koji je napisao kako "treba imati na umu da se, po naravi stvari, svako novo iskustvo pojavljuje sređeno unutar okvira naših uobičajenih gledišta i oblika poimanja". Transformirana po principu matematičke jednadžbe, ova bi misao mogla podrazumijevati da se promjenom uobičajenih gledišta i oblika poimanja može doći do novih iskustava, a to je svakako ono što pokušavam sugerirati. Promatranje kulturnih pojava kao proces interakcije ili kao rezultat interakcije, odnosno interakcija, sigurno će omogućiti nova viđenja već poznatih konkretnih fenomena, ali otkriti i neke nove, ukazujući na međuzavisnosti koje nisu samo, uvjetno rečeno, ontogenetske nego i semantičke. Pokušao bih štoviše sugerirati i određene apstrakcije, ili apstraktnije, sveobuhvatnije zaključke do kojih bi ovakav pristup mogao dovesti. Među njima je moguća nova ili korigirana predodžba o nacionalnoj kulturi. Polazim od nekih

308
VDG JAHRBUCH 2005

nesumnjivih činjenica koje se susreću na liniji razmišljanja obilježenog interakcijom. Primjerice, esekerski jezik svakako je njemački govor, moglo bi se reći i regionalni govor, odnosno dijalekt, ali on je ujedno, bar dijelom bio i standardni, pa i književni jezik, tj. jezik književnosti, te kao takav i danas sporadično preživljava -- iako ga neizbježno moramo prevoditi i na standardni njemački njemački i hrvatski. Ali taj esekerski njemački prepun je hrvatskih i drugih slavenskih, pa i mađarskih riječi, doslovno preuzetih ili iskrivljenih, pa je

povezan, da se najopreznije izrazim, i s tim kulturama. Drugim riječima, proučavatelji tog jezika -- a nadam se da će ih biti i dalje, uz one vrijedne pregaoce koji su tu već dosta učinili -- suočavaju se s potrebom da ga proučavaju i kao rezultat interakcije, a onda to vodi i prema proučavanju karaktera te interakcije, kao i uvažavanju drugog nacionalnog kulturnog konteksta. Esekerski govor nije jedini primjer takvog karaktera, a u prilog toj konstataciji dovoljno je spomenuti jidiš kao germanski jezik hebrejske kulture ili afrikaans, germanski jezik specifične afričke kulture. Ali kada povežemo interakcijski pristup s ovdje tek dotaknutim pitanjem definiranja pripadnosti jezika, suočit ćemo se s nizom drugih srodnih činjenica. Primjerice, u hrvatskom jeziku, slavenskom jeziku par excellence, postoje samo tri riječi slavenskog porijekla koje počinju glasom e; sve su ostale riječi s tim početnim glasom -- neslavenskog porijekla. Kako je jezik jedan od najmanje dvojbene sadržaja i oznaka nacionalne kulture, analogijom se može približiti stav ili shvaćanje kako ni jedna nacionalna kultura, u najmanju ruku: ni jedna europska nacionalna kultura, nije monolitna, u potpunosti samosvojna, autarkična. Drugim riječima, pored sasvim konkretnih novih viđenja konkretnih fenomena, pristup koji se temelji na maksimalnom uvažavanju kulturne interakcije i opet će nas dovesti do obračuna s mitovima, prvenstveno mitovima o čistoći i potpunoj nezavisnosti i samosvojnosti nacionalne kulture. Znanstvena i logična apstrakcija koja ide takvim putem, usuđujem se anticipirati, razgolićuje ona viđenja nacionalne kulture u kojima izvanracionalni stavovi, emocije i prividni argumenti prevladavaju nad racionalnim i stvarnim. Takav anticipirani rezultat i viđenje nacionalne kulture može se činiti nesukladnim stavu koji sam zastupao u nekim ranijim esejima, ali i u cjelini svog razmišljanja, stavu kako je glavni sadržaj nacionalnog identiteta -- kulturni identitet. Ako je nacionalna kultura radikalno, tj. u korijenu, polivalentna, postavlja se pitanje koliko je kulturni identitet definitiva i definitivan, odnosno podložan definiranju i razumijevanju. Odgovor bi bio da je i taj kulturni identitet na kojem i dalje inzistiram kao na glavnom i najkonstruktivnijem sadržaju nacionalnog identiteta -- također polivalentan. Tako shvaćen kulturni identitet podrazumijeva otvorenost i spremnost na kulturnu interakciju, a negira svaki oblik kulturnog ili intelektualnog autizma. Polivalentnost kulturnog identiteta sasvim logično bit će izraženija u bikulturalnoj ili multikulturalnoj sredini ili kod takvih pojedinaca. Ona svakako podrazumijeva izrazito dijalektičan karakter kulturne, pa onda i nacionalne, pripadnosti, pri čemu se ta dijalektika odnosi podjednako na čuvanje konstruktivnih elemenata tradicije i prihvaćanje konstruktivnih impulsa iz bližeg i daljeg okruženja.

309

VDG JAHRBUCH 2005

Neće biti na odmet naglasiti da upravo unutar takvog rezoniranja krilatica o nacionalnim manjinama kao mostu među kulturama, mostu sporazumijevanja, dobiva puno dublji i bitniji smisao, pri čemu se taj most ili, bolje rečeno, **spodobnost i spremnost za mostove** -- ne uspostavlja u spomenutom kontekstu samo između kulture većinske sredine i kulture porijekla, nego je potencijalno usmjeren u svim mogućim pravcima, tj. esencijalno je i kreativno polivalentna.

Die kulturelle Interaktion und kulturelle Identität

Die bis jetzigen Untersuchungen, Analysen und Informationen im Rahmen der Deutschen und Österreicher im Kroatischen Kulturkreis richteten sich vor allem auf den Beitrag von Einzelpersonen (oder Gruppen) deutscher/österreichischer Herkunft oder auf die Angehörigkeit dem thematischen Rahmen bezeichnet als die Deutschen und Österreicher im Kroatischen Kulturkreis.

Für ein besseres Verstehen der relevanten Probleme muß man sich mehr auf die Fragen der Synthese, Trends und Interaktion einrichten. Das alles brachte uns in die Richtung der Definierung und Untersuchung des konkreten Bikulturalismus, Multikulturalismus und Interkulturalismus. Dies würde auf eine neue Weise eine Reihe konkrete Themen umfassen und sie klar machen, zum Beispiel das Funktionieren und der Einfluß des deutschen Theaters in Zagreb auf die Verwirklichung des kroatischen Theaters, die Verwicklung des Illyrismus mit der deutschen Sprache und Kultur (die erste illyrische Schriftstellerin Dragojla Jarnević lernte kroatisch und danach übersetzte sie ihre eigenen Werke sehr

ungeschickt aus dem deutschen ins kroatische), die Erscheinung der Schriftsteller, die in Deutschland, wegen ihrer donauschwäbischen Herkunft auf kroatisch schreiben und die amerikanischen Donauschwaben, die neben ihrer Angehörigkeit der deutschen und amerikanischen Kultur, manchmal auch unter sich auf kroatisch sprechen. Eine auf diese Weise gerichtete Untersuchung wird nicht nur einem besseren Verstehen von verschiedenen Aspekten des jetzigen aktuellen Interkulturalismus als einer spezifischen Erscheinung großen Beitrage leistensondern auch dem Verstehen von Charakteren der Nationalkulturen, der besonders konstruktiven Qualitäten der minderheitlichen Nationalkulturen, die potential mehr Polyvalenten und noch offener auf die Herstellung eines kreativeren Dialoges im weitesten interkulturellen Kontext bereit sind.

310

VDG JAHRBUCH 2005

Vinko IVIĆ

Njemački jezik u školstvu Grada Osijeka

Njemački jezik kao govorni jezik seže u daleku prošlost na prostorima Hrvatske – Slavonije pa tako i Grada Osijeka i to zbog intenzivnih političko-gospodarskih veza s germanskim govornim područjem te zbog kulturoloških prožimanja i prije 18. stoljeća. Dolazak crkvenih redova (Benediktinaca od 9. do 12. stoljeća, Franjevaca u 13. st. i osobito Isusovaca u 14. st.) iz zapadne i srednje Europe donosi i germanski jezik i pismo o čemu upravo i govore crkveni povijesni izvori. Političko-gospodarske veze i kulturološko prožimanje hrvatskih zemalja sa zemljama Habsburške monarhije nedvojbeno govore o tome da se na ovim prostorima govori i piše na njemačkom jeziku. O tomu postoje brojni izvori, osobito u crkvenoj povijesti.

Najezdom Turaka prema srednjoj Europi, prekida se političko-gospodarska i kulturna povezanost hrvatskih zemalja, osobito Slavonije s europskim zemljama (1526.-1687.). Oslobođenjem Slavonije i Osijeka od osmanske vlasti 1687. godine u "pustu zemlju" dolaze austrijske vojne postrojbe, a s njima i brojni obrtnici, činovnici, radnici kao i vojna logistika te redovnici.

Njemački se jezik čuo posvuda, a osobito u Nutarnjem gradu – Tvrđi. Austrijske civilne i vojne vlasti ustrojavaju organizaciju života. Njemački jezik postaje, uz hrvatski, sredstvo komuniciranja. Crkveni redovi ulažu napore ne samo u okupljanju vjernika i njihove vjerske i duhovne obnove, već i na prvom okupljanju i poučavanju djece u Tvrđi već 1690. godine kao i u njemačkoj Retfali iste, 1690. godine. Za organizaciju i provođenje vlasti nužni su pismeni činovnici, a za gospodarski oporavak i razvoj sposobni obrtnici. Crkveni redovi nastoje poučavati mlade i za svoje potrebe.

Sve su to važni razlozi da bi Gradsko poglavarstvo – Magistrat, kako stoji u zapisniku, donijelo odluku o gradnji škole "12. siječnja 1711. godin".¹

U Slavoniji, a osobito u Osijeku, austrijska vojska i sve popratne službe prihvaćene su kao prijateljske i katoličke, jer su donijele prevagu u oslobađanju od turske vlasti i vjerske neprihvatljivosti koja se sve teže podnosila. Bilo je to silno olakšanje. To su bili i povoljni uvjeti za organizaciju života i napretka koji je bio nezamisliv bez obrazovanih građana.

Sve su to važni razlozi da Gradsko poglavarstvo – Magistrat, donese važne odluke vezane za školstvo. Nije poznata lokacija škole, ali se zna da je prva pučka

VDG JAHRBUCH 2005

311

¹Firinger, Kamilo: Monografija OŠ "I.G. Kovačić" (danas OŠ SV. Ane) 1720.-1980., Osijek, 1980. škola započela s radom 1712. godine u Nutarnjem gradu – Tvrđi u prostorima franjevačkog samostana ili u nekoj građanskoj kući. Poznato je da je prvi učitelj bio Nijemac, David Heim koji je poučavao učenike na njemačkom jeziku. U godišnjem izvještaju Isusovaca 1713. godine spominje se kateheta Grčić koji je prikupio 100 forinti za opremu djece koja idu u školu, jer škole u Gornjem i Donjem gradu na nastavnom hrvatskom jeziku uzdržavaju župljani i roditelji djece.

Pouzđano se zna da je Isusovački red utemeljio pučku školu u Gornjoj varoši (Gornji grad) i "poučavahu vještinu čitanja i pisanja 1722. godine".² O počecima

rada pučke škole u Donjoj varoši (Donji grad) nema pouzdanih podataka, ali se iz usporednih izvora može zaključiti da su Isusovci organizirali poučavanje djece 1712. godine.

Nastava u školama izvodi se na njemačkom jeziku za potrebe djece vojnika, činovnika i obrtnika. U kanonskim vizitacijama koje provodi Ostrogonska biskupija i koje su provodene u Tvrdi 1732., 1754. i 1761. godine, zabilježeno je da školu uzdržava, odnosno učiteljevu plaću osiguravaju grad, otac superior i učenici, odnosno roditelji. Vizitacije 1754. godine bilježe da je učitelj Đuro Kling, a Školu u Tvrdi pohađa 25 učenika. Nastava se izvodi na njemačkom jeziku.

Sve veći su zahtjevi i potrebe da se nastava organizira i na hrvatskom jeziku. Kanonska vizitacija 1761. godine bilježi da Tvđa – Nutarnji grad ima oko 2200 odraslih i oko 200 djece. Svi su katoličke vjere, većinom njemačkom i hrvatskom jeziku. Nastavu na njemačkom jeziku pohađa 30 – 40 učenika, a učitelj je Franjo Klucho. Nastave na hrvatskom jeziku još uvijek nema, za razliku od Donjeg grada gdje su Kanonske vizitacije 1732./1733. godine zabilježile da je učitelj Marijan Ivanović koji nastavu izvodi na hrvatskom jeziku za samo tri učenika. Upravitelj škole je Nijemac, Jakob Schönbeck i ima pedesetoro djece na nastavi na njemačkom jeziku..

Ista vizitacija, 1732./1733. godine zabilježila je da je u Gornjem gradu upravitelj škole Nijemac Kilijan Rosshost. Školu i učitelja uzdržavaju župljani i roditelji, a hrvatskom jeziku djecu poučavaju nestručne osobe, pa to treba što prije riješiti. Vizitacija 1754. godine bilježi da je u Gornjem podgrađu (Gornji grad) učitelj Nijemac Ferdinand Pecs koji poučava djecu samo na njemačkom jeziku, a Hrvati imaju svog učitelja koji poučava djecu na hrvatskom i latinskom jeziku. U Donjem podgrađu (Donji grad) učitelj i upravitelj škole je Nijemac Felix Veizinger koji nastavu izvodi na njemačkom jeziku s oko 40 učenika. Hrvati imaju svog učitelja – Matiju Plivelića, a nastavu na hrvatskom jeziku pohađa također oko 40 učenika. Škole i učitelje uzdržavaju općine i roditelji, odnosno "kako se pogode s djecom"³. U prvoj polovici 18. stoljeća sve tri općine preuzimaju veću brigu o pučkim školama. Gospodarski razvitak traži, a Isusovci i roditelji, obrtnici i građani zahtijevaju ustrojavanje škole za višu naobrazbu.

312

VDG JAHRBUCH 2005

³Idem.

⁴Sršan, Stjepan: Kanonske vizitacije, Osijek, 1997.

Gradski Magistrat zahtijeva 23. ožujka 1729. godine od Ratnog vijeća u Beču ustrojavanje latinske škole – male gimnazije i dobiva pozitivan odgovor te Gimnazija počinje s radom iste godine i okuplja 51 učenika. Gimnazija djeluje sve do 1773. godine kada je ukinut Isusovački red.

Franjevci preuzimaju Gimnaziju 1778./1779. godine koja, u različitim organizacijskim oblicima, postoji još i danas. Nastava se izvodila na latinskom, njemačkom i hrvatskom jeziku. Danas se nastava izvodi na njemačkom jeziku, ali se njemački jezik, kao "domaći" i "materinski", uvijek učio s velikim interesom.⁴ Osječki Franjevci zaslužni su za početak studija filozofije 1707.-1724. godine. Studij filozofije zamijenjen je studijem teologije 1724.-1735. godine. Zajedničkim studijem filozofije i teologije 1735. godine (23. siječnja) ustrojeno je Generalno učilište – Studium Generale. Osijek tako postaje značajno kulturno-prosvjetno središte.⁵ Povećanjem broja stanovnika te doseljavanjem "Donauschwaben" u Hrvatsku, Osijek je multietnički, multikulturni i multikonfesionalni grad.

Iako je hrvatsko stanovništvo većinsko, u sve većem broju škola i sve većega broja učenika, njemački i latinski jezik obvezno se uče, osobito u srednjim školama društvenoga usmjerenja. Učitelji i profesori bili su stranoga podrijetla.

Briga gradskih vlasti posvećena školstvu je od sredine 18. stoljeća sve veća, što je zabilježeno u zapisnicima gradskog Magistrata.

Donosimo faksimil iz originalnog zapisnika iz 1774. godine pisan kurzivnom goticom i na njemačkom jeziku latiničnim pismom. U zapisnicima je zabilježeno da su kazališne predstave učenika Gimnazije 1766. godine održane na njemačkom jeziku.

Hrvatsko školstvo dinamično se razvija sredinom i u drugoj polovici 19. stoljeća, kada hrvatski jezik postaje službeni jezik u Hrvatskom saboru (znameniti sabor 1861. godine), a hrvatski jezik nastavni je u svim školama. No njemački jezik se i

dalje uči, a u nekim školama on je i dalje nastavni jezik, kao primjerice u školi Židovske zajednice u Osijeku (1859. godine).

O toleranciji prema njemačkom jeziku i njegovu značenju svjedoče podaci u pedagoškoj dokumentaciji Osječke gimnazije 1862. godine. Zapisano je da se natječaji za profesore objavljuju u osječkom listu "Die Drau", ali i u "Wiener Zeitung" i "Prager Zeitung". Dalje se navodi da su prevedene knjige s hrvatskog na njemački jezik, da se u školi koriste pedagoški obrasci na njemačkom jeziku (dnevnik rada, postignuće učenika i sl.).

Vrlo je zanimljiv popis "zadatakah" – pismenih tema na hrvatskom jeziku, ali i na njemačkom jeziku u osječkoj Kraljevskoj gimnaziji u školskoj 1861./1862. godini od 5. do 8. razreda. Iste godine u zapisniku "Visokog Kr. Namjesničkog vieća" ocijenjeno je:

313

VDG JAHRBUCH 2005

⁴Povijest osječke Kraljevske gimnazije, HAZU, Zagreb – Osijek, 2001.

⁵Zapisnik gradskog vijeća Gornjeg grada 1773.-1776. Izvorni naslov: Ober Esseger Stadt, Rätliches Prothocoll von 26. November 1773 bis 29. Martei 1776: fond: HR DAOS – 4 knjige -2.

"Uspjeh obučavanja u njemačkom je dobar. Fond sati tjedne nastave je dva sata (malo, op.a.) od I.-VIII. razreda. Dominiraju latinski i grčki jezik sa osam odnosno 5 sati od V.-VIII. razreda."⁶

U osječkim školama njemački jezik i dalje se uči s velikim interesom pa ga u Osijeku govore brojni građani kao tzv. "esekerski" njemački govorni jezik i u prvoj polovici 20. stoljeća pa sve do kraja II. Svjetskog rata. U vrijeme Nezavisne države Hrvatske, školske 1942./1943. godine u Gimnaziju se upisuju odjeli na hrvatskom, ali i odjeli na njemačkom nastavnom jeziku.⁷

Nakon II. Svjetskog rata došlo je do vrlo nepovoljne političke klime prema Nijemcima – Švabama u novonastaloj komunističkoj Jugoslaviji, pa tako u i Hrvatskoj. Njemački jezik se ukida u brojnim školama u gradu i okolici, a uvodi se ruski jezik kao anakronizam u tim sredinama jer ne postoje nikakve kulturološke i povijesne povezanosti. No to je bila politika.

Njemački jezik u osnovnim školama

Ipak, unatoč nepovoljnim prilikama, u Osijeku je tradicionalno interes roditelja i učenika uvijek bio značajan za učenje njemačkog jezika. Broj učenika obuhvaćenih učenjem njemačkog jezika kontinuirano je opadao, a učenje engleskog, pa čak i ruskog jezika je rastao.

314

VDG JAHRBUCH 2005

*Anno 1774. den 20-ten Jenner ist von hiesigem Gericht aus contra quittiret worden, daß die allhiesige Stadt dem löbl. hiesigen Comitat Titulo Scholarum pro Anno 1767., 1768., 1769., 1770., 1771., 1772., 1773. sieben hundert Gulden reich(?) und dessen weder mehr noch weniger bezahlet habe.*⁸

⁶Zapisnici Školskog vijeća 1861./62. godine: DAOS, tom 157; kutija 9, godina 1862. broj 1-246.

⁷Isto, kutija br. 14

⁸Isto.

U Općini Osijek u školskoj 1979./1980. godini djeluje 26 osnovnih škola. Strane jezike od 4. do 8. razreda učilo je oko 10.600 učenika. Odnos u postotcima bio je sljedeći:

- engleski jezik 60 %
- njemački jezik 17 %
- ruski jezik 23 %.

U šest gradskih škola svi su učenici (100%) učili engleski jezik. Ruski jezik nametnuo se i u onim sredinama u kojima uopće nije bilo interesa, a ni bilo kakve kulturološke tradicije (Josipovac, Čepin – jedna škola, Vuka, Vladislavci itd.).

Iste godine bilježimo usporedne podatke o učenju jezika:

Engleski jezik Njemački jezik Ruski jezik Francuski jezik
Hrvatska 59,9 % 28,1 % 9,2 % 2,9 %

Regija

(Ist. Hrvatska) 45,6 % 39,0 % 15,4 % -

Općina Osijek 59,6 % 16,9 % 23,5 % -

Nastavu njemačkog jezika u Općini Osijek izvodilo je 9 nastavnika od ukupno 63 nastavnika stranog jezika (14 %).

Hrvatske prosvjetne vlasti preporučaju ravnomjernije učenje stranih jezika kao i uvođenje francuskog jezika u veći broj škola. Iz tih je razloga u Općini Osijek,

sukladno Društvenom dogovoru na razini Republike Hrvatske kojega je donio Sabor 1978. godine, donesen tzv. Samoupravni sporazum 1980. godine kojim je planirano učenje četiri strana jezika u osnovnim školama i to u ravnomjernijim odnosima:

- engleski jezik 34 %
- njemački jezik 24 %
- ruski jezik 23 %
- francuski jezik 19 % (novi jezik u našim školama).

Očigledno je da se nije dovoljno uvažavala tradicija, a interes roditelja i učenika bio je usmjeren izrazito prema engleskom, a tek donekle i prema njemačkom jeziku.

Nažalost, ne raspoložemo analizama učenja stranih jezika u srednjim školama u Osijeku, ali možemo zaključiti da, s obzirom da gotovo svi učenici osnovne škole nastavljaju školovanje u srednjim školama, da je sličan obuhvat učenika koji uče njemački jezik kao i u 18 osnovnih škola.⁹

315

VDG JAHRBUCH 2005

⁹Izvjestaj o stanju stranih jezika u Općini Osijek, Zavod za školstvo, 1980.

Takvo stanje ostalo je do školske 1987./88. godine kada se u školama uglavnom napušta učenje ruskog, ali nažalost i francuskog jezika. Interes roditelja i učenika izrazito je usmjeren učenju engleskog jezika, a taj se interes opravdava pojavom i snažnim razvojem informatizacije i informatičke pismenosti.

Nažalost, i Ministarstvo prosvjete priznaje školama samo jedan redoviti strani jezik, a ostali su strani jezici uglavnom izborni što se nepovoljno odražava na učenje drugih, manje "atraktivnih" jezika.

Prosvjetne institucije u županiji kao i u gradu Osijeku i osnovne škole, nastojali su sačuvati njemački jezik u osnovnim školama kao prvi strani jezik učenja u tome donekle uspjevale.

U svih 19 osnovnih škola grada Osijeka, od ukupno 20 škola uči se njemački jezik kao prvi jezik učenja ili kao izborni predmet.

Iz tabličnih podataka možemo konstatirati da se njemački jezik kao prvi obvezni predmet uči u samo četiri, a kao izborni predmet u 13 osnovnih škola. U četiri osnovne škole njemački jezik, kao redovni prvi jezik uči 422 učenika ili 5 posto. U pet je škola organizirano fakultativno rano učenje njemačkog jezika.

Vrijedno je istaknuti da je školske godine 1995./96. započela dvojezična nastava na hrvatskom i njemačkom jeziku od 1. do 8. razreda u odjelima Osnovne škole Svete Ane u Osijeku. Školske 2003./04. izašla je prva generacija učenika koji su završili osmogodišnju dvojezičnu nastavu. Broj učenika po odjelima kreće se od 12 do 20. Rad odjela je redoviti program rada škole, a Njemačka i Austrija putem svojih institucija u Hrvatskoj i izvan njih podupire ovaj rad.

U osnovnim školama grada Osijeka njemački jezik uči 2156 učenika ili 23 posto, što je znatno manje nego što je bilo prije Domovinskog rata kada je bilo obuhvaćeno oko 30-35 posto učenika. U osnovnim školama njemački jezik ostvaruju 22 stručna učitelja-profesora.

Razlozi koji su doveli do smanjenja broja učenika koji uče njemački jezik su u informatizaciji-kompjutorizaciji gdje se neopravdano tvrdi da je u tom procesu nužno poznavanje engleskoga jezika. Drugi razlog je monojezičnost koja se kroz procese globalizacije u svijetu nameće te potiskuje sve druge jezike u drugi plan. Treći je razlog u nedovoljnoj motiviranosti roditelja – učenika – škola – profesora i školskih institucija koje vode brigu o školstvu (Zavodi, instituti, stručne udruge, prosvjetne vlasti, matične zemlje jezika i dr.)

316

VDG JAHRBUCH 2005

PREGLED UČENJA NJEMAČKOG JEZIKA

U OSNOVNIM ŠKOLAMA GRADA OSIJEKA (2004.)

R.B

r.

Osnovna

škola

Ukupan

broj

učenika
Ukupno
njemački jezik %
Od toga rano
učenje
(1.-3. razred)

Napomena

RED. IZB.

1. Svete Ane 352 53 26 22 27

Nast.

predmet –
njemački
jezik

2. Vladimira Becića 451 182 82 59 58

3. Franje Krežme 322 42 133 54 42

4. Antuna Mihanovića 416 - 61 15 -

5. "Mladost" 598 - 144 24 -

6. F.K. Frankopana 617 - 97 16 -

7. Vijenac 402 - 49 12 -

8. Jagode Truhelke 518 - 71 14 -

9. Ljudevita Gaja 599 - 102 24 24

10. "Tin Ujević" 728 - 84 12 -

11. "Grigor Vitez" 500 - 85 17 -

12. "August Šenoa" 303 - 85 28 -

13. "Dobriša Cesarić" 497 - 97 20 -

14. Ivana Filipovića 634 - 120 19 -

15. "Retfala" 673 145 71 33 -

16. Višnjevac, Višnjevac 731 - 189 17 53

17. Josipovac, Josipovac 331 - 74 22 -

18. Tenja, Tenja 663 - 27 4 -

19. Pros.– kult. centar

Mađ. 30 - 4 13 -

20. Centar za odgoj i obraz.

"Ivan Štark" Ne uči se strani jezik

UKUPNO 9365 2156 23 204

317

VDG JAHRBUCH 2005

Njemački jezik u srednjim školama

PREGLED UČENJA NJEMAČKOG JEZIKA

U SREDNJIM ŠKOLAMA GRADA OSIJEKA (2004.)

R.

B. Naziv srednje škole PROGRAMI

Broj

učeni

ka u

školi

Broj učenika

koji uče

njemački

jezik

%

Ukup.

br.

učeni

ka

%

I. str. jezik - Napredni

II. str. jezik – Početni I. II. I. II.

1. I. Gimnazija I. - N II.- P 677 102 575 15 85 677 100

2. II. Gimnazija I. - N II. - N, P 612 230 252 38 41 482 79

3. III. Gimnazija I. - N, P - 620 184 226 30 36 410 66

4. Isusovačka klasična

gimnazija s pravom javnosti Engleski i dva klasična jezika (latinski i grčki)

5. Prva privatna gimnazija

"Gaudeamus" I.- N II.- N, P 48 7 48 15 100 48 100

6. Ekonomska škola I. – N II. – N, P 953 164 108 17 11 272 28

7. Medicinska škola I. – N II. – N, P 644 70 154 11 24 224 35

8. Ugostiteljsko-turistička škola I. – N II. – N, P 647 74 157 12 24 231 36

9.

Škola za tekstil, dizajn i

primjenjene umjetnosti I. – N II. – N, P 319 59 10 18 3 69 21
10. Trgovačka škola I. – N II. – N, P 690 78 300 11 43 378 54
11. Tehnološka škola
"Ruđer Bošković" I. – N II. – N, P 533 - 105 - 20 105 20
12. Elektrotehnička i prometna
škola I. – N II. – N, P 748 103 50 14 6 153 20
13. Strojarska tehnička škola I. – N II. – N, P 612 54 52 9 9 106 18
14. Graditeljsko-geodetska škola I. – N II. – N, P 402 61 33 15 8 94 23
15. Poljoprivredna i veterinarska
škola I. – N II. – N, P 327 58 6 18 2 64 20
16. Obrtnička škola I. – N II. – N, P 490 75 - 15 - 75 15
17. Prosvjetno-kulturni centar
Mađara I. – N II. – N, P 78 61 6 78 7 78 85
18. Glazbena škola Franje
Kuhača Učenici pohađaju opće predmete u III. Gimnaziji
19. Škola za osposobljavanje
slijepih "Vinko Bek" Učenici uče samo engleski jezik
UKUPNO 8478 1380 2084 16 25 3464 41

318

VDG JAHRBUCH 2005

U 19 srednjih škola grada Osijeka nastavu pohađa ukupno 8814 učenika. U 17 škola uči se engleski, njemački, francuski i talijanski jezik. U svim gimnazijama aktivno se uče dva strana jezika kao I. i II. strani jezik te fakultativno učenje. Učenjem stranih jezika obuhvaćeno je 8478 učenika srednjih škola. Njemački jezik kao I. i II. strani jezik ili samo jedan jezik uči 3464 učenika ili 41 % (I. jezik – 1380 učenika ili 16%; II. jezik – 2084 učenika ili 25%). I u srednjim školama dominira engleski jezik, ali je u učenju francuskog i talijanskog jezika uključen mali broj učenika.

Programe njemačkog jezika ostvaruje 49 stručnih profesora.¹⁰

Njemački jezik na fakultetima

Učenje njemačkog jezika ostvaruje se na svim fakultetima i visokim školama Sveučilišta J.J. Strossmayera. Ovdje je važno istaknuti veliko značenje katedre za strane jezike Filozofskog fakulteta u Osijeku. Kroz studije engleskog i njemačkog jezika osiguravaju stručne profesore za rad u školama i na fakultetima.

U akademskoj godini 2003./04. i 2004./05. broj upisanih studenata koji studiraju njemački jezik (u kombinaciji s još jednim predmetom jer je riječ o dvopredmetnim studijima) je sljedeći:¹¹

Program – studijska grupa 2003./04. 2004./05. ukupno

Engleski i njemački jezik 127 38 165

Povijest i njemački jezik 47 12 59

Povijest i njemački jezik (Vinkovci) - 17 17

Filozofija i njemački jezik - 2 2

Hrvatski i njemački jezik - 6 6

Pedagogija i njemački jezik - 1 1

UKUPNO 174 76 250

Njemački jezik u vrtićima

U gradu Osijeku prije Domovinskog rata stvoreni su vrlo povoljni prostori i uvjeti, bogato opremljeni vrtići, odnosno visok pedagoški standard. Već u vrtićima djeca su učila prema izboru roditelja engleski ili njemački jezik.

319

VDG JAHRBUCH 2005

¹⁰ Pedagoške dokumentacije škola – matice 2004. Ured za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu

Osječko-baranjske županije, 2004.

¹¹ Tablični podaci 2004., Filozofski fakultet u Osijeku, 2004.

Centar za predškolski odgoj Osijek je 2002. godine uz veliku potporu Savezne države Baden-Württemberg i Goethe Instituta u Zagrebu, započeo rad na pilot-projektu ranog učenja njemačkog jezika u tri vrtića:

- DV "Stribor" 16 djece

- DV "Jaglenac" 27 djece

- DV "Josipovac" 23 djece.

Potpore se sastoje u osiguranju financijskih sredstava te stručnim usavršavanjima, literaturi, nastavnim pomagalima, dok broje aplikacije i nastavna pomagala izrađuju sami učitelji jezika. U početku se rad odvija bilingvalno (hrvatski-njemački) s intenziviranjem njemačkog jezika u komunikaciji. Ugovor o realizaciji projekta traje do 1. srpnja 2005. godine.

Djelatnici osnovnih i srednjih škola u gradu Osijeku uvijek su se trudili da unapređuju svoj stručni rad, da podižu efikasnost i kvalitetu rada na učenju stranih jezika. Unatoč teškoj situaciji školskog prostora i opreme te brojnih teškoća na obnovi i izgradnji novih prostora i opremanju nakon završetka agresije na Hrvatsku i Domovinskog rata, ulaži se veliki naponi na unapređenju nastave i odgojnoga rada pa tako i na učenju stranih jezika:

- već 1993. godine u Zavodu za školstvo osobno sam radio na eksperimentalnom projektu ranog učenja stranog jezika, engleskog i njemačkog, bilingvalnom metodom od 1. do 3. razreda. U šest škola od 1. do 3. razreda učenjem engleskog i njemačkog jezika bilo je od 1993./94. do 1995./96. školske godine uključeno 820 učenika. Nastavu su izvodili učitelj razredne nastave i učitelj stranog jezika. Rad se odvijao s jednom polovinom razreda na hrvatskom i na stranom jeziku, odnosno s drugom polovinom razreda na stranom jeziku i na hrvatskom, dakle bilingvalno. Bilingvalnu nastavu na njemačkom jeziku provodile su tri škole:

Osnovna škola Šk. 1993./94 1994./95. 1995./96. Ukupno

1. Franje Krežme 26 26 44 96

2. Antuna Mihanovića 34 60 60 154

3. F. K. Frankopana 26 59 59 144

Ukupno 86 145 163 394

Održano je nekoliko stručnih skupova radi poboljšanja rada. Nažalost, fakulteti nisu izvršili evaluaciju provedenog eksperimenta pa Ministarstvo prosvjete i športa 1996. godine nije odobrilo nastavak projekta u višim razredima, odnosno od 4. do 8. razreda.

320

VDG JAHRBUCH 2005

Njemačka jezična diploma – Deutsche Sprachdiplom

Druga gimnazija u Osijeku (Jezična gimnazija) u suradnji Goethe institutom iz Zagreba, od školske godine 2001./02. radi na programu "Deutsche Sprachdiplom" koji se sastoji u pripremanju učenika koji to žele, za polaganje posebnoga ispita za stjecanje njemačke jezične diplome. Od školske godine 2001./02. kada je ispit za njemačku jezičnu diplomu polagalo 37 učenika, broj zainteresiranih učenika se stalno povećava, pa je tako u školskoj 2004./05. godini ispit polagao 51 učenik. Naši učenici pokazuju izvanredno znanje njemačkog jezika i među najuspješnijima su u Europi. Njemačka jezična diploma učenicima omogućuje izravan upis na studij njemačkog jezika na Filozofskom fakultetu u Osijeku te pristup upisima na sveučilišta njemačkog govornog područja (Austrija, Njemačka, Švicarska) bez potrebe polaganja ispita poznavanja njemačkog jezika. Ovaj program odvija se uspješno isključivo osobnim naporima i stručnim radom profesora stranih jezika te uz savjetodavnu ulogu savjetnika za njemački jezik u Goethe Institutu u Zagrebu. Na poticaj i inicijativu profesora u školi, a uz potporu British Council-a i Ministarstva obrazovanja Njemačke, još jedan projekt ostvaruju vrijedni i stručni

321

VDG JAHRBUCH 2005

djelatnici II. Gimnazije. Riječ je o bilingvalnoj nastavi na njemačkom jeziku koja je započela 2003./04. godine. Nastava se izvodi iz povijesti i zemljopisa, a izvode ju tri profesora. Svake godine u program se uključuje 20-ak učenika. Potpora školi sastoji se u osiguranju nastavnih sredstava i pomaganju te organiziranju stručnog usavršavanja profesora koji za rad nisu honorirani. Kvaliteta ovih programa sastoji se u tomu što jezik (u ovom slučaju njemački jezik) postaje sredstvo, a ne cilj i što učenici misle na sadržaj koji izlažu, a ne na jezik kojim iznose svoje misli.¹²

Radi unapređivanja nastave njemačkoga jezika, profesori su organizirani na tri razine stručnog usavršavanja:

a) na razini Zavoda za školstvo – državna razina

b) na razini Županijskog stručnog vijeća – rad stručnog vijeća na razini županije prepušten je brizi samih profesora bez osobite potpore Ministarstva prosvjete.

c) na razini škola vrlo uspješno djeluju stručni aktivni profesora stranih jezika uz isključivu brigu same škole.

Svi napori učitelja i nastavnika na učenju njemačkog jezika u gradu Osijeku kao i u Osječko-baranjskoj županiji potvrđuju se na uspješnom provođenju natjecanja

učenika na školskim, županijskim i državnoj razini. Naši učenici svake godine postižu zapažene rezultate.

Zaključak

Na kraju možemo zaključiti da položajem i učenjem njemačkog jezika u gradu Osijeku možemo biti zadovoljni. Visoki broj mladih školske populacije kroz različite oblike i organizacijske skupine uspješno uče i uspješno vladaju i komuniciraju na njemačkom jeziku. U Osijeku je trajna svijest da se ovdje stoljećima govorilo i stvaralo veliko materijalno i duhovno bogatstvo u suživotu hrvatskog i njemačkog te austrijskog naroda. Stoga je nužno i dalje raditi na očuvanju njemačkog jezika u ovoj sredini, na motiviranju mladih radi većeg obuhvata učenika u osnovnim i srednjim školama.

Od Ministarstva prosvjete očekuje se da osigura ravnopravno učenje dva strana jezika te obuhvate veći broj škola i učenika u programima ranog učenja stranih jezika.

Grad Osijek od preuzimanja osnovnih škola čini dosta napora na unapređenju rada škola, ali svakako mora i treba uvažavati "esekersku" kulturnu baštinu i tradiciju te veću pozornost posvetiti učenju njemačkog jezika.

Od matičnih zemalja – Njemačke i Austrije te njihovih prosvjetnih institucija potreba je trajna i konkretnija, veća potpora. Ti procesi bit će olakšani ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju.

322

VDG JAHRBUCH 2005

12 Izvještaji stručnih aktiva profesora stranih jezika II. Gimnazije, Osijek, 2004.

Die deutsche Sprache im Schulwesen Osijeks

Die deutsche Sprache wurde im Raum Kroatiens, Slawoniens und der Stadt Osijek auch vor Anfang des 18. Jahrhunderts, durch die Verbundenheit mit den mitteleuropäischen Ländern und besonders mit den Habsburgländern, gesprochen. Organisiert und in den Schulen beginnt man mit dem Lernen der deutschen Sprache seit der Befreiung Slawoniens und Osijeks von der osmanisch-türkischen Macht 1687, als in diese Gegend die österreichische Armee, Beamten, Handwerker und Arbeiter aus deutschsprachigen Ländern kamen. Der Beginn der Schultätigkeit und das Lehren der deutschen Sprache sind besonders Verdienst der geistlichen Orden (Franziskaner, Kapuziner und Jesuiten) und der Mönche.

In erster Hälfte des 18. Jahrhunderts werden Volksschulen in der Festung, Ober- und Unterstadt (1712 und 1722) sowie das Lateingymnasium 1729 in der Festung eröffnet. Die Unterrichtssprache in den Schulen ist am Anfang Deutsch für die Kinder der Soldaten, Beamten und Handwerker. Allmählich wird der Unterricht auch für die Kinder der Kroaten organisiert.

In deutscher Sprache wurde ein großer geistiger und kultureller Reichtum geschaffen. Ein Teil der Tradition der deutschen Sprache in Osijek ist auch der Reichtum, den die essekerische Sprache in sich birgt.

Seit Anfang des 18. Jahrhunderts bis heute wird die deutsche Sprache ständig gelernt. Die Schulen, die Lehrer und Schulbehörden bemühen sich, die deutsche Sprache in der Stadt Osijek zu erhalten und in verschiedenen Programmen und Facharbeiten die Qualität des Lernens und der Kommunikation in deutscher Sprache zu verbessern.

Von den Mutterstaaten des deutschsprachigen Gebietes wird auch weiterhin die Unterstützung der Motivationsförderung der Jugendlichen zum Lernen der deutschen Sprache erwartet.

323

VDG JAHRBUCH 2005